

Social Identity and Construction of Conflict in Shared Water Resources Systems

S.S. Mirhashemi Dehkordi¹, H. Mianabadi^{2*},
and E. Hajiani³

Abstract

The role of social components on socio-hydrological water interactions is one of the key elements and essential requirements for study and understanding complex water systems. Different cultural characteristics and diversity of identities in human societies have led to the development of diverse attitudes and values for dealing with water problems. Despite the considerable importance of the role of social identity on water interactions including conflict and cooperation, this issue has been seriously neglected in conflict management in water systems. This research gap has led to the hypothesis of the present study which states that there is a direct, mutual and dynamic relationship between social identity and the formation of water conflicts. The main purpose of this study is to investigate the role of social identity on water conflicts over shared and transboundary river basins. For this purpose, a systematic review of relevant resources in various databases was conducted. According to the results, conflict is an inherent and intrinsic characteristic in water systems. Besides, the social identity and destructive / constructive water conflicts are in a mutual and complex relationship. The polarized of social identities in a river basin will exacerbate the potential of water conflict. However, the effort to create a collective identity can lead to cooperation among stakeholders as well as effective dealing with water conflicts in shared and transboundary river basins.

Keywords: Identity, Social Identity, Water Conflicts, Cooperation, Shared River Basins, Transboundary River Basins.

Received: July 27, 2021

Accepted: October 9, 2021

هویت اجتماعی و برساخت مناقشات در بهره‌برداری از منابع آب مشترک

سیده سیمین میرهاشمی دهکردی^۱، حجت میان‌آبادی^{۲*} و
ابراهیم حاجیانی^۳

چکیده

توجه به نقش مؤلفه‌های اجتماعی بر تعاملات آبی از ملزومات شناخت و مطالعه شرایط پویای حاکم بر مسائل آبی است. تفاوت در ویژگی‌های فرهنگی و هویتی جوامع منجر به ایجاد نگرش‌ها و ارزش‌های متعددی در مواجهه با مسائل آبی شده است. با وجود اهمیت بسزای نقش هویت اجتماعی بر تعاملات آبی، این مسأله در مدیریت منابع آب مورد غفلت جدی واقع شده است. شکاف تحقیقاتی مذکور منجر به طرح فرضیه پژوهش حاضر مبنی بر ارتباط مستقیم، متقابل و پویای هویت اجتماعی و شکل‌گیری مناقشات آبی شده است. هدف اصلی این پژوهش، واکاوی نقش هویت اجتماعی در برساخت مناقشات آبی در ضمن بهره‌برداری از منابع آب مشترک و فرامرزی است. برای آزمون فرضیه موردنظر به مرور نظام‌مند منابع مرتبط در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف و واکاوی نحوه اثرگذاری متقابل هویت اجتماعی و مناقشات آبی پرداخته شد. بر اساس نتایج حاصل، مناقشه یک ویژگی ذاتی و طبیعی در سیستم‌های آبی است و هویت اجتماعی و مناقشات مخرب/ سازنده آبی در ارتباطی متقابل و پویا با یکدیگر هستند. قطبی شدن هویت‌های اجتماعی در یک حوضه منجر به تقویت پتانسیل ایجاد مناقشات آبی خواهد شد. این در حالی است که تلاش برای ایجاد هویت جمعی، زمینه‌ساز همکاری بین‌ذی‌مدخلان و مواجهه کارآمد با مناقشات آبی در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی است.

کلمات کلیدی: هویت، هویت اجتماعی، مناقشات آبی، همکاری، حوضه‌های آبریز مشترک، رودخانه‌های فرامرزی.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۵/۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۷/۱۷

1- Ph.D. Candidate, Department of Water Engineering and Management, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: siminmirhashemi@modares.ac.ir

2- Assistant Professor, Department of Water Engineering and Management, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: hmianabadi@modares.ac.ir

3- Associate Professor, Ministry of Science, Research and Technology. Email: ebhajian@gmail.com

*- Corresponding Author

Dor: [20.1001.1.17352347.1400.17.3.11.6](https://doi.org/10.1001.1.17352347.1400.17.3.11.6)

۱- دانشجوی مقطع دکتری، گروه مهندسی و مدیریت آب، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.

۲- استادیار گروه مهندسی و مدیریت آب، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.

۳- عضو هیأت علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.

*- نویسنده مسئول

بحث و مناظره (Discussion) در مورد این مقاله تا پایان زمستان ۱۴۰۰ امکانپذیر است.

مناقشه» به دنبال آن است که در هر صورت، مسأله^{۱۳} را حل کند. در این رویکرد، این طور تصور می‌شود که پس از حل یک مناقشه، رابطه بین طرفین مستحکم شده است و مناقشه مذکور، دیگر ظهور نخواهد یافت. این رویکرد به دلیل عدم نگاه صحیح به ماهیت و چیستی مناقشه و تصور و تأکید بر حذف و برطرف کردن مناقشه، دیدگاه ناقص و نادرستی به مواجهه با مناقشات در سیستم‌های درهم‌تنیده انسانی-طبیعی دارد. «مدیریت مناقشه» نیز اغلب به دنبال جلوگیری از پیامدهای احتمالی مناقشه است؛ اما «تغییر ماهیت مناقشه» یکی از رویکردهای مواجهه با مناقشه است که سعی بر انتقال مناقشه از حالت مخرب به حالت سازنده دارد و بر این باور است که مناقشه، جزء جدایی‌ناپذیر تعاملات انسانی است و می‌توان از پتانسیل آن برای حصول نتایج مثبت استفاده کرد (Bond, 2014). طبق نظریه‌ها و مدل‌های نوین مواجهه با مناقشه، رویکرد «تغییر ماهیت مناقشه» بر رویکردهای «حل مناقشه» و «مدیریت مناقشه» ارجحیت یافته است (Reimer et al., 2015).

یک مثال کاربردی برای مواجهه با مناقشه با استفاده از رویکرد تغییر ماهیت مناقشه، نحوه مواجهه با مناقشه بین دو بخش معدن و کشاورزی در یکی از مناطق شیلی است. در نواحی خشک جنوب آمریکا مانند شیلی، رقابت شدیدی بر سر منابع آب بین بخش‌های کشاورزی و معدن وجود دارد به نحوی که کشاورزان برای امرارمعاش خود به‌شدت به منابع آب محدود منطقه وابسته هستند و هرگونه احساس تهدید برای این منابع می‌تواند موجب مناقشه شود. زمانی که برای احداث معدن بزرگی در شیلی برنامه‌ریزی شد، انتظار بر آن بود که بین بخش‌های معدن و کشاورزی، مناقشات آبی رخ دهد. پیش از وقوع مناقشه احتمالی و به‌منظور تغییر ماهیت آن، متخصصان با مشارکت کلیه ذی‌مدخلان اعم از کشاورزان و بخش معدن، پیشنهاد دادند که یک سد ذخیره‌ای توسط بخش معدن در این منطقه احداث شود و ذخیره آب آن، به استفاده کشاورزان برسد و تنها تحت شرایط ویژه‌ای، بخش معدن حق برداشت مازاد آن را داشته باشد. با این تدبیر، علیرغم آن که از شکل‌گیری مناقشات احتمالی در منطقه پیشگیری شده است، بین بخش‌های کشاورزی و معدن نیز همکاری شکل گرفته است (Bond, 2014).

گام نخست برای مواجهه با مناقشه با رویکردهای مختلف به‌ویژه با هدف تغییر ماهیت مناقشه، شناسایی ریشه‌های شکل‌گیری مناقشه است. این گام، دربرگیرنده شش مرحله اصلی شامل: ۱- شناسایی و اولویت‌بندی عوامل کلیدی، ۲- شناسایی ذی‌مدخلان و بازیگران اصلی، ۳- تجزیه و تحلیل طبیعت پویای مناقشه و تعاملات بین اجزای

مناقشه، بخش جدایی‌ناپذیر زندگی بشر است (Cooper, 2003) طوری که اگر نیازهای بشر به هر شکلی مورد تهدید قرار گیرند، احتمال وقوع مناقشه افزایش می‌یابد (Reimer et al., 2015). آب به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین و حیاتی‌ترین نیازهای انسان در طول تاریخ، بارها هم به‌عنوان هدف و هم به‌عنوان ابزار مناقشه مورد استفاده قرار گرفته است (Abukhater, 2013; Kreamer, 2012). مناقشات آبی می‌توانند کمیت و کیفیت منابع آب را تحت تأثیر قرار دهند، به زیرساخت‌های آبی صدمه بزنند، معیشت ذی‌مدخلان حوضه را با مشکل مواجه کنند (Kramer, 2004) و در مجموع، پایداری^۱ و امنیت جوامع وابسته را کاهش دهند (Kreamer, 2012).

مناقشه، به ذات پدیده مخربی نیست و می‌تواند ماهیت سازنده نیز داشته باشد (Pierre-Louis, 2016). مناقشه زمانی سازنده خواهد بود که انرژی مخرب آن به حالتی مثبت تبدیل شود (Bond, 2014). مناقشات سازنده^۲، منبع ارزشمندی برای رشد و یادگیری افراد به شمار می‌روند. در صورتی که مناقشه‌ای به‌سوی سازنده بودن سوق پیدا کند، روابط افراد تقویت می‌شود، وحدت گروهی شکل می‌گیرد و کیفیت تصمیم‌گیری‌ها بهبود می‌یابد (Thompson-Abell, 2017). در مناقشات سازنده، منافع^۳ تمامی طرف‌های درگیر در نظر گرفته می‌شود و سعی بر حصول نتیجه‌ای بُرد-بُرد است (Reimer et al., 2015).

در شرایط کنونی حاکم بر جهان، از یک‌سو نیازهای آبی و تقاضا برای منابع آب افزایش یافته است (Yoffe et al., 2003)، از سوی دیگر، دسترسی به این منابع در برخی نقاط از کره زمین به دلایل متعدد محدود شده است (Gleick and Iceland, 2018). با این وجود، بررسی مناقشات آبی حاکی از آن است که در اکثر موارد، دلیل شکل‌گیری این قبیل از مناقشات، فراتر از اختلاف صرف بر سر کمیت یا کیفیت یک منبع بوده است و از اختلاف‌های موجود بین دیدگاه‌ها^۴، مفاهیم^۵ و بسترها^۶ در سطوح محلی^۷، ملی^۸ و بین‌المللی^۹ سرچشمه گرفته‌اند. به همین دلیل است که می‌توان ادعا نمود مدیریت منابع آب در حال حاضر، بیش از آن که مسأله‌ای صرفاً فنی و مهندسی باشد، به مقوله‌ای امنیتی برای جوامع تبدیل شده است و مدیریت مناقشات آبی نیز به‌عنوان هسته اصلی آن به شمار می‌رود (Wolf et al., 2005). ضرورت مواجهه با مناقشات (به‌طور عام) و مناقشات آبی (به‌طور خاص)، منجر به ارائه راهکارها و روش‌های متعددی در طول تاریخ شده است. از جمله رویکردهای مذکور می‌توان به رویکردهای «حل مناقشه»^{۱۰}، «مدیریت مناقشه»^{۱۱} و «تغییر ماهیت مناقشه»^{۱۲} اشاره کرد (Farajzade Arnesa, 2019; Galtung, 1969). «حل

مختلف، ۴- تعیین نقاط استراتژیک موجود در مناقشه، ۵- کسب شناخت نسبت به موفقیت‌ها و شکست‌های پیشین در مواجهه با مناقشه موردنظر و ۶- کسب آگاهی نسبت به ابعاد منطقه‌ای درگیر در مناقشه است. در گام دوم در رویکرد تغییر ماهیت مناقشه، طرحی برای تعیین چگونگی تغییر ماهیت مناقشه از حالت مخرب به حالت سازنده تدوین و اجرا می‌شود. ارائه طرح مذکور با در نظر گرفتن درهم‌تنیدگی‌های حاکم بر مناقشه صورت می‌گیرد. در این طرح، استراتژی‌های مختلفی به‌منظور مداخله در مناقشه پیشنهاد می‌شود و خروجی‌های مورد انتظار از این استراتژی‌ها نیز در بلندمدت توصیف می‌شوند (Oxfam Novib, 2012).

در بررسی علل ایجاد مناقشات آبی، به‌عنوان گام نخست در مواجهه با مناقشات مذکور، می‌توان به موارد متعددی اشاره کرد. کمیابی آب^۴، یکی از عواملی است که می‌تواند باعث ایجاد تنش^{۱۵} شود، اختلافات^{۱۶} مرزی را افزایش دهد و منجر به بروز مناقشه شود (Kreamer, 2012)، اما مطالعات مختلف نشان داده است که در بسیاری از مناطق، کمیابی آب عامل اصلی شکل‌گیری مناقشات آبی نیست (Yoffe et al., 2003)، بلکه نحوه مدیریت و حکمرانی منابع آبی، دلیل پیدایش این قبیل از مناقشات بوده است (Petersen-perlman et al., 2017). از جمله عوامل مؤثر در سوء مدیریت و حکمرانی بد منابع آبی می‌توان به فقدان نهادهای کافی متناسب با مسائل و شرایط حوضه آبریز، ظرفیت نامناسب سازمانی، عدم شفافیت اطلاعات، نبود زیرساخت‌های لازم و عدم انسجام ساختارهای مناسب سیاست‌گذاری و مدیریت منابع آب اشاره کرد (Carius et al., 2004).

علاوه بر موارد مذکور، «عدم اعتماد متقابل» در بین ذی‌مدخلان نیز یکی از عوامل اصلی مؤثر بر ناکارآمدی مدیریت منابع آب و شکل‌گیری مناقشات آبی در حوضه‌های آبریز است (Petersen-perlman et al., 2017). بی‌اعتمادی، یک بُعد مهم از بیگانگی اجتماعی^{۱۷} محسوب می‌شود (Hajiani, 2000). طی فرآیند بیگانگی اجتماعی، فرد از باورها، ارزش‌ها، هنجارها و انتظارات جمعی دور می‌شود (Zaki, 2009). زمانی که پیوند ذهنی و عینی فرد با جامعه و ساختارهای اجتماعی منفصل شود، فرد در پی برآورده ساختن دغدغه‌های شخصی و نیل به اهداف و اولویت‌های فردی خویش است (Rothman, 2012). در اولویت قرار گرفتن منافع شخص یا گروه، سبب ایجاد «هویت‌خواهی»^{۱۸} می‌شود و به دنبال آن از میزان تعلق اجتماعی آن‌ها کاسته می‌شود (Bidel and Mahmoudzadeh, 2012; Moradi Payam et al., 2015; Talebi and Karimzadeh, 2018). هویت‌خواهی، فرآیندی شناختی است که در

آن، گروه هویت‌خواه با نوعی تمایزطلبی یا به‌وسیله برجسته ساختن یکی از ابعاد هویتی خویش، یک هویت خاص را مبنای کنش‌های فردی و جمعی خود در جامعه قرار می‌دهد (Talebi and Karimzadeh, 2018). بدین ترتیب، هویت‌خواهی منجر به تقویت یک بُعد خاص از ابعاد متعدد هویتی فرد یا گروه می‌شود و به تبع آن، فرد یا گروه مذکور از «هویت اجتماعی»^{۱۹} خود فاصله می‌گیرد.

بر اساس توضیحات مذکور و با توجه به اهمیت و نقش مؤثر هویت اجتماعی در تعاملات انسانی، پژوهش حاضر با هدف واکاوی نقش «هویت اجتماعی» در بر ساختن^{۲۰} مناقشات آبی ضمن بهره‌برداری از منابع آب مشترک و فرامرزی شکل گرفته است. فرضیه پژوهش به این صورت است که شکل‌گیری مناقشات در حوضه‌های آبریز، به‌شدت تحت تأثیر هویت، باورها و درک ذی‌مدخلان از هویت «دیگر»^{۲۱} قرار دارد. به‌منظور آزمون فرضیه مذکور و دستیابی به هدف پژوهش به مرور نظام‌مند منابع موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف و تحلیل ارتباط متقابل هویت اجتماعی و مناقشات آبی پرداخته می‌شود. در مجموع، پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال کلیدی است که «هویت» چه تأثیری در شکل‌گیری/تشدید مناقشات آبی دارد؟

۲- مبانی نظری

نظریه‌های خردگرا مانند رئالیسم و لیبرالیسم بر این باورند که بازیگران با اهدافی از پیش تعیین شده وارد اجتماع می‌شوند و اجتماع، نقشی در شکل دادن به منافع آن‌ها ندارد. بر این اساس، منطق عمل برای بازیگران از دید چنین نظریه‌هایی، منطق نتیجه است (Pourahmadi and Mosavinia, 2006) و توجه خاصی به هویت ندارند (Soleimanzadeh et al., 2018). اکثر رئالیست‌ها (واقع‌گرایان) بر این باورند که دولت‌ها، بازیگران اصلی در سیاست جهانی هستند که بر اساس نظریه منطقی عمل می‌کنند. بر این اساس، در نظریه واقع‌گرایی، تنها در نظر گرفتن «گروه‌های مناقشه»^{۲۲} کفایت می‌کند و هویت افراد و نقش آن‌ها در پیشبرد مناقشه، از اهمیت خاصی برخوردار نیست (Legro and Moravcsik, 1999).

در کنار نگاه رئالیست‌ها، Fukuyama، لیبرالیسم را نیز مبتنی بر «فرد» می‌داند و معتقد است که لیبرالیسم، به هویت به‌عنوان یک نقطه ضعف می‌نگرد. (Fukuyama, 2018) در کتاب «هویت: سیاست هویت کنونی و مبارزه برای به رسمیت شناخته شدن»^{۲۳} آورده است که «لیبرال‌ها، اصولاً نگاه مثبتی به مسأله هویت ندارند و معتقدند که هویت به اختلاف منجر می‌شود، لذا از به رسمیت شناختن این مفهوم خودداری می‌کنند. لیبرال‌ها همواره بر این اعتقاد بوده‌اند که هویت

مسئله مهمی در سیاست نیست؛ بلکه مسأله اصلی سیاست، رفاه و به‌روزی شهروندان و به‌طور مشخص، رفاه اقتصادی آن‌ها است. از این رو، رویکرد لیبرالی سال‌هاست که در معرض نقدها و چالش‌های جدی قرار گرفته است.»

در مقابل نظر مکاتب خردگرا نظیر رئالیسم و لیبرالیسم در خصوص مفهوم هویت، Kant به‌عنوان مبتکر مکتب سازه‌نگاری^{۲۴}، مفهوم هویت را که ریشه در جامعه‌شناسی دارد، به روابط بین‌الملل پیوند زده است تا ناکارآمدی‌های نظریه‌های خردگرا را جبران کند (Darabi, 2015). سازه‌نگاری، سعی بر آن داشته است که به مسائلی فراتر از اقتصاد و امنیت بپردازد. از این رو، بر هویت افراد متمرکز شده است. سازه‌نگاری با تمرکز بر هویت، یکی از نیازهای سطح بالاتر و در عین حال واقعی بشر، یعنی نیاز به تعلق داشتن و نیاز به شناخته شدن از طرف دیگران را هدف خود قرار داده است (Soleimanzadeh et al., 2018).

این نگرش بر ساخت اجتماعی واقعیت تأکید می‌کند. به این معنی که همه کنش‌های انسانی در فضایی اجتماعی ایجاد می‌شوند و معنا پیدا می‌کنند و این معنا سازی است که به واقعیت‌های جهانی شکل می‌دهد. در نظریه سازه‌نگاری، هویت‌ها، هنجارها و فرهنگ، نقش مهمی در سیاست‌های جهانی ایفا می‌کنند (Darabi, 2015). برساخت‌گرایی برخلاف دیدگاه غالب اومانستی که فرد را هسته اصلی حیات اجتماعی تلقی می‌کند، فرد را به‌عنوان «خود رابطه‌ای»^{۲۵} معرفی می‌کند که صرفاً در جریان تعاملات اجتماعی تکامل می‌یابد. از این رو، هویت را مقوله‌ای پویا در نظر می‌گیرد و بر تعاملات انسان‌ها و نقش ابزارهای فرهنگی در فرآیند برساخت رفتار و هویت تأکید دارد (Khoshkjan and Dabaghi, 2017).

۳- روش‌شناسی

مقاله حاضر از نوع مروری نظام‌مند^{۲۶} است. مرور نظام‌مند بر پرسشی خاص متمرکز است و ضمن تجزیه و تحلیل شواهد معتبر، درصد پاسخگویی به پرسش مورد نظر است. این نوع از مرور از طریق جستجوی منابع در پایگاه‌های اطلاعاتی متعدد، تحلیل و ارزیابی شواهد، استخراج و تولید داده‌ها از شواهد و تولید یافته انجام می‌شود (Sohrabi, 2013). پژوهش حاضر نیز بر این سؤال کلیدی متمرکز است که «هویت اجتماعی چه تأثیری در شکل‌گیری مناقشات آبی دارد؟». به‌منظور پاسخ به این سؤال نیز به مرور نظام‌مند پژوهش‌های مرتبط می‌پردازد. در نهایت، جمع‌بندی و تحلیل مطالب منتخب در قالب مدلی مفهومی (شکل ۲) ارائه می‌شود.

۴- هویت

مفهوم درهم‌تنیده «هویت»، در علوم مختلف مانند فلسفه، روان‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی، انسان‌شناسی اجتماعی، علوم تربیتی، علوم سیاسی، جغرافیای سیاسی، تاریخ، مدیریت، اقتصاد، زبان‌شناسی و ادبیات مورد توجه جدی قرار گرفته است و نظریه‌های متعددی در مورد آن ارائه شده است. اگرچه سابقه کاربرد مفهوم هویت در معارف نظری و به‌ویژه فلسفه، قدمت بیشتری نسبت به سایر علوم دارد، اما کاربرد روان‌شناسانه این مفهوم، رواج بیشتری یافته است (Raufi, 2010). Freud & Erikson از اولین روان‌شناسانی بودند که به نظریه‌پردازی در مورد هویت پرداختند. Freud (1950) حس تعلق به یک گروه را مترادف با هویت قرار داده است. Erikson (1968) نیز هویت را به معنای تلفیق تغییرات فردی و نیازهای انسانی دانسته است (Azarakhsh et al., 2014).

Berg & Mead از نظریه‌پردازان معروف دیگری هستند که مقوله هویت را در جامعه‌شناسی مورد توجه قرار داده‌اند (Azarakhsh et al., 2014). هویت از نظر Berg (1991) مجموعه‌ای از معانی به‌کاررفته برای «خود»^{۲۷} در یک نقش یا موقعیت اجتماعی است. Mead (1934) نیز هویت را برابر با «خود» دانسته است و آن را در برابر «دیگر» قرار داده است. Mead «خود» را به دو بخش شامل «خود فاعلی»^{۲۸} و «خود مفعولی»^{۲۹} تقسیم کرده است. خود فاعلی، خصوصیات طبیعی منحصر به فرد و خود به‌خودی شخصیت هر فرد را نشان می‌دهد اما «خود مفعولی»، جنبه‌های اجتماعی ویژه «خود» را نشان می‌دهد. در واقع خود مفعولی، همان شخصیت اجتماعی فرد است و در اثر ارتباط با دیگران یعنی در جامعه شکل می‌گیرد (Hajiani, 2013).

از نظر Jenkins (1996) نیز هویت به‌طور هم‌زمان دو مفهوم «تفاوت» و «شباهت» را دربر می‌گیرد. بر این اساس، آنچه به یک گروه انسانی هویتی خاص می‌بخشد، شباهت‌هایی است که باعث تفاوت آن‌ها از گروه‌های دیگر می‌شود. شباهت‌ها و تفاوت‌ها، مفاهیمی هستند که توسط افراد برساخته می‌شوند. بر این اساس هر فرد می‌تواند در موقعیت‌های مختلف، هویت‌های متعددی را بسازد و خود را متعلق به آن‌ها بداند. علاوه بر نظریه‌پردازان غرب، نظریه‌پردازان ایرانی متعددی نیز به بحث هویت پرداخته‌اند. Shayegan and Valiani (2007) در کتاب «افسون‌زدگی جدید: هویت چهل‌تکه و تفکر سیار»، به‌وضوح بر تداخل هویت‌ها و چندگانگی در وجود انسان اشاره می‌کنند (Ghezelsofli and Maashashani, 2010). به اعتقاد آن‌ها، انسان در جایگاه‌های متفاوت، هویت‌های متعددی دارد که مانند تکه‌های

موزاییک در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند و این هویت‌ها به وحدت با یکدیگر نخواهند رسید (Shayegan and Valiani, 2007).

Ashna and Rohani (2011) نیز هویت را به‌عنوان پدیده‌ای معرفی کرده‌اند که «از خصوصی‌ترین تجلیات فردی تا عمومی‌ترین حوزه‌های اجتماعی را دربر می‌گیرد. از نظر آن‌ها، هویت حاصل دیالکتیک خود و دیگری است، در میان طیفی از شبکه‌های معنایی ذهن و ساختارهای اجتماعی و فرهنگی در حرکتی رفت‌وبرگشتی قرار می‌گیرد و بر این مبنا به نسبتی میان دو سر طیف دست می‌یابد. این نسبت ثابت نبوده و هر آن ممکن است تغییر کند؛ تغییری که نه تنها از خود (شبکه معنایی) بلکه از دیگری (ساختار اجتماعی) نیز ناشی می‌شود».

از نظر Azadarmaki and Vakili (2013)، «در نگاه عرفی، هویت مرز ما و دیگران است و یک مفهوم نسبی است که هم تشابه و هم تفاوت را توأم با یکدیگر در خود دارد. هویت ما اختصاصات ویژه ما است که از آن دیگران نیست و از این حیث، ما و آن‌ها در آن چیزها متفاوت هستیم و همین مایه شناخت متقابل میان ما می‌شود. در شکل‌دهی هویت هر فرد از خود و تعریف فرد از دیگران، نکته قابل توجه آن است که هویت در هر سطحی در مقابل «دیگر» مطرح می‌شود».

۵- هویت اجتماعی

مفهوم «هویت اجتماعی» نخستین بار در اندیشه غرب توسط (1970) Turner & Tajfel ارائه شد. هویت اجتماعی در نظریه مذکور به درک فرد نسبت به تعلق به گروه‌های اجتماعی معین و ارزش و اهمیت قائل شدن برای عضویت در گروه‌های مذکور اشاره می‌کند (Shiani and Ahmadpour, 2017). Kuhn (1978) در تشریح هویت اجتماعی، به تنوع در منابع هویت‌ساز و طیف گسترده‌ای از گروه‌هایی که انسان‌ها به آن تعلق دارند اشاره کرده است. در الگوی Kuhn، مواردی مانند محل اقامت افراد، قومیت، مذهب و شغل از منابع هویت‌ساز محسوب می‌شوند. منابع مذکور منجر به شکل‌گیری اجتماع‌های متعدد قومی، مذهبی و شغلی می‌شوند و بخش مهمی از هویت اجتماعی افراد را تشکیل می‌دهند (Hajiani, 2013).

Jenkins (1981) در چارچوب نظریه کنش متقابل نمادین^{۳۰}، هویت و هویت اجتماعی را مترادف دانسته است (Talebi and Karimzadeh, 2018). از نظر Jenkins، «وقتی آنچه مردم درباره یکدیگر می‌اندیشند، مهم‌تر از آن چیزی است که انسان در مورد خود فکر می‌کند، یعنی هویت فردی در فرایندهای اجتماعی شدن ریشه

دارد» (Hajiani, 2013). هویت اجتماعی از نظر Jenkins عبارت است از: «شیوه‌هایی که به‌واسطه آن‌ها افراد و گروه‌ها در روابط اجتماعی خود از افراد و گروه‌های دیگر متمایز می‌شوند» (Talebi and Karimzadeh, 2018).

(2003) Yuki & Brewer نیز در آخرین بررسی‌های خود به تبیین رابطه فرهنگ و هویت اجتماعی پرداخته‌اند. در این مطالعه بر اهمیت نقش فرهنگ در شکل‌گیری هویت‌های اجتماعی تأکید شده است. در واقع از دیدگاه این دو نظریه‌پرداز، هویت اجتماعی، محل تلاقی روان‌شناسی فردی، نظام‌های معنایی و کردارهای فرهنگی است. طبق این نظریه، آنچه در هر نظام فرهنگی بر فرآیند هویت‌یابی اثر دارد، عوامل اجتماعی-بوم‌شناختی نظیر جغرافیا، ساختار اجتماعی و تحرک است (Hajiani, 2013). بر اساس نظریه‌های مطرح، هویت اجتماعی به‌طور کلی به دو نوع شامل «هویت فردی» و «هویت جمعی» تقسیم می‌شود. (Shiani and Ahmadpour, 2017).

۵-۱- هویت فردی

از آنجا که مفهوم هویت از مفاهیم درونی و پایه‌ای است، هرگونه بررسی در مورد این موضوع، باید از سطح فرد آغاز شود (Hajiani, 2000). هنگامی که فرد بر تفاوت‌های فردی متمایز از دیگر اشخاص درون گروه تأکید دارد، هویت فردی مطرح می‌شود. در واقع هویت فردی، معطوف به بازشناسی مرز میان خود و دیگری است. هویت فردی، توانایی فردی شخص را در به کار بردن ضمیر «من» نشان می‌دهد و معرف استقلال شخصی او است (Solgi et al., 2018).

هویت فردی در هر مناقشه‌ای می‌تواند نمود داشته باشد حتی اگر آن مناقشه به‌صورت گروهی و بر سر دغدغه‌های همگانی صورت گرفته باشد. در واقع در بسیاری از موارد، افراد درگیر در مناقشه به دنبال مطالبه خواسته‌های فردی خاآود هستند (Rothman and Alberstein, 2013). به‌عنوان مثال، در اعتراضات کشاورزان اصفهان به پروژه انتقال آب زاینده‌رود به یزد، باوجود آن‌که اعتراضات به‌صورت گروهی انجام می‌شوند اما هر کشاورز به‌صورت جداگانه نیز در پی دستیابی به حقایق خود برای امرارمعاش است.

هویت فردی، مبانی شکل‌گیری برخی از مدل‌ها و نظریه‌های مرتبط با مناقشه را نیز شکل می‌دهد^{۳۱} که از آن جمله می‌توان به «مدل‌های حل مناقشه مبنی بر منافع»^{۳۲} اشاره کرد. این دسته از مدل‌ها با هویت و احساسات در سطح فردی مرتبط هستند و عموماً بر فرهنگ یا ایدئولوژی خاصی تمرکز ندارند. فرآیند حل مناقشه مبتنی بر منافع،

صورت شکل‌گیری هویت جمعی، نگرانی‌ها، دغدغه‌ها، منافع، علایق و تهدیدها از سطح فردی فراتر رفته و به سطح گروه منتقل می‌شوند (Kelly, 1993). از این رو، چنانچه اعضای گروه، هویت جمعی خود را در معرض خطر ببینند، دست به اقدامات دفاعی مشترک می‌زنند و احتمال وقوع مناقشه افزایش می‌یابد (Samuelson, 2003). این قبیل از مناقشات، با هدف بهبود شرایط حاکم بر گروه انجام می‌شوند (Kelly, 1993).

ضرورت توجه به نقش هویت جمعی بر شکل‌گیری مناقشات بر آن شده است تا در ریشه‌یابی علل پیدایش مناقشات و مدل‌های مربوطه، علاوه بر هویت فردی، هویت جمعی نیز مورد توجه قرار گیرد^{۳۴}. این قبیل از مدل‌ها بر جنبه‌های اجتماعی- روانشناسی شکل‌گیری مناقشه تمرکز دارند و راهکارهایی که ارائه می‌دهند بر مبنای گفت‌وگو با هویت‌های اجتماعی دیگر شکل گرفته‌اند. مدل‌های مواجهه با مناقشه‌ای که هویت جمعی را مورد بررسی قرار می‌دهند، فرض می‌کنند که چارچوب‌های ایدئولوژیک و ادراک اجتماعی، محرک‌های اصلی شکل‌گیری مناقشه هستند (Rothman and Alberstein, 2013).

۶- هویت اجتماعی و مناقشات آبی

در حال حاضر بیش از ۳۱۰ رودخانه فرامرزی و ۶۰۰ آبخوان مشترک بین‌المللی وجود دارد که حدود ۴۷/۱٪ از سطح کره زمین (به‌استثنای قطب جنوب) را در بر گرفته‌اند و حدود ۵۲٪ از جمعیت جهان در این نواحی زندگی می‌کنند (McCracken and Wolf, 2019). به دلیل وابستگی جمعیت قابل‌توجهی از مردم به منابع آب فرامرزی، مدیریت این منابع از اهمیت بسزایی برخوردار است؛ به‌ویژه زمانی که منبع موردنظر، سهم چشم‌گیری در تأمین آب کشور داشته باشد یا تنها منبع آبی به شمار رود. در چنین شرایطی، هیچ‌یک از کشورهای ساحلی به‌تنهایی قادر به کنترل کامل منابع آبی نخواهند بود و سیاست‌گذاران به همکاری‌های بین‌المللی نیاز دارند (Shroder and Ahmadzai, 2016). اگر این منابع به‌خوبی مدیریت نشوند می‌توانند باعث شکل‌گیری تنش و مناقشه مخرب شوند (Jägerskog, 2013).

علاوه بر رودخانه‌های فرامرزی که بین دو یا چند کشور مشترک هستند، در مقیاس‌های ملی و محلی نیز منابع آبی به‌صورت مشترک بهره‌برداری می‌شوند. در بعد ملی و فروملی منابع آبی عمدتاً بین دو یا چند استان، شهر، روستا یا دو یا چند خانوار در یک روستا مشترک هستند. در اکثر این منابع آبی مشترک، سازوکار مشخصی در خصوص نحوه بهره‌برداری وجود ندارد. به همین دلیل در بسیاری از موارد، هر یک از ذی‌مدخلان در حوضه آبریز در پی به حداکثر رساندن منافع

فراتر از بحث‌های حقوقی پیش می‌رود، منافع و احساسات طرفین را در نظر می‌گیرد و به دنبال شفاف‌سازی انگیزه‌های واقعی یا منافع اساسی طرفین در ایجاد مناقشه است. درنهایت نیز راهکاری با نتیجه بُرد- بُرد برای سازش^{۳۳} طرفین ارائه می‌دهد (Rothman and Alberstein, 2013). مدل کوه یخ مناقشه که در شکل ۱ نشان داده شده است، بیانگر مبنای شکل‌گیری چنین نظریه‌ها و مدل‌هایی است.

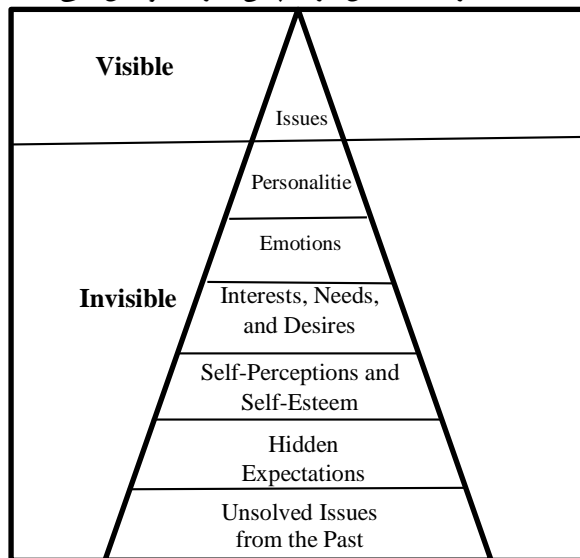

Fig. 1- The iceberg of conflict (The law Reform Commission, 2008)

شکل ۱- مدل کوه یخ مناقشه (The law Reform Commission, 2008)

بر اساس این مدل، تنها جزیی از مناقشه، نمود خارجی دارد. بخش عمده‌ای از عوامل مؤثر در شکل‌گیری مناقشه، به هویت فردی طرفین شامل خصوصیات شخصیتی، احساسات، منافع، نیازها، مطالبات، ادراک شخصی، انتظارات نهان و مسائل حل‌نشده از گذشته بستگی دارد که در فرآیندهای مرسوم دآوری و دادخواهی در نظر گرفته نمی‌شوند. در مدل‌های مبتنی بر منافع، برخلاف بسیاری از رویکردهای کلاسیک مواجهه با مناقشات، اعتقاد بر آن است که در اولویت قرار دادن «منافع» افراد نسبت به «قدرت» و «الزامات حقوقی»، منجر به پیشروی به سمت یک سیستم حل اختلاف مؤثر خواهد شد (The law Reform Commission, 2008).

۵-۲- هویت جمعی

وقتی افراد بر شباهت‌های درون‌گروهی و تفاوت‌های بین‌گروهی تأکید دارند، بحث هویت جمعی مطرح می‌شود (Hajjani, 2013). این مفهوم، اشاره به وجود یک هویت مشترک با گروهی خاص دارد که به‌عنوان یک احساس «ما»، حول اهداف مشترک شکل می‌گیرد. در

خود هستند. منافع، معمولاً در قالب بالادست و پائین دست شکل می‌گیرند و تلاش برای برآورده ساختن آن‌ها (در صورتی که با یکدیگر هم‌سو نباشند)، در اکثر موارد منجر به بروز مناقشه مخرب می‌شود (Petersen-perlman et al., 2017).

تفاوت در ویژگی‌های فرهنگی و هویتی جوامع منجر به ایجاد نگرش‌ها و ارزش‌های متفاوتی در مواجهه با مسائل محیط‌زیستی (به‌طور عام) و مسائل آبی (به‌طور خاص) شده است (Veisi et al., 2020). علیرغم اهمیت واکاوی نقش هویت بر تعاملات آبی در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی، مطالعات معدودی در این زمینه انجام شده است. از جمله مطالعات مذکور می‌توان به پژوهش‌های صورت گرفته به‌منظور واکاوی نقش هویت در مناقشات آبی در حوضه‌های آبریز دجله و فرات، ایندوس^{۳۵}، نیل، اردن، آبخوان فرامرزی ادواردز^{۳۶} و جنبش‌های ضد سدسازی در ترکیه و اسپانیا اشاره کرد.

۶-۱- نقش هویت در مناقشات آبی حوضه دجله و فرات

حوضه دجله و فرات، بزرگ‌ترین حوضه آبریز فرامرزی در منطقه غرب آسیا است که بین شش کشور شامل ترکیه، سوریه، عراق، ایران، عربستان سعودی و اردن مشترک است؛ اما سه کشور ترکیه، سوریه و عراق، بیشترین تأثیر را در تأمین آب این حوضه دارند. در این حوضه عواملی از جمله تمایل شدید به توسعه، عدم اعتماد به کشورهای همسایه و امکان استفاده از پتانسیل آب به‌عنوان ابزار سیاسی و امنیتی منجر به گسترش طرح‌های ذخیره‌سازی آب توسط کشورهای ساحلی شده است (Mianabadi and Amini, 2019). ترکیه در بالادست حوضه، طرح‌های متعددی را اجرا کرده است و به دلیل کاهش آورد رودخانه در کشورهای پائین دست و ایجاد صدمات زیست‌محیطی، منجر به اعتراض این کشورها به‌خصوص عراق و سوریه شده است (Karami et al., 2016).

Kalpakistan (2000) در مطالعه‌ای به بررسی نقش هویت ملی و پذیرش هویت «دیگر» در شکل‌گیری مناقشات و همکاری‌های آبی در چند حوضه از جمله حوضه آبریز فرامرزی دجله و فرات پرداخت. فرضیه اصلی پژوهش آن بود که اختلاف نظر بر سر مسائل آبی در این حوضه، نمی‌تواند منجر به مناقشه شود و مناقشات آبی رخ داده در حوضه دجله و فرات، نمود ثانویه‌ای از مناقشاتی هستند که ریشه در مسائل هویتی (قومی یا ملی) دارند. در راستای آزمون این فرضیه و ریشه‌یابی علل شکل‌گیری مناقشات مذکور، سیر تحولات تاریخی، معاهدات و روابط بین کشورهای ساحلی در این حوضه مورد مطالعه و واکاوی قرار گرفت. بر اساس تجزیه و تحلیل‌های صورت گرفته در این

پژوهش، کمیابی آب، دلیل شکل‌گیری مناقشات آبی در حوضه دجله و فرات نبوده است و مناقشات آبی رخ داده مانند تنش بین عراق و سوریه در بهره‌برداری از سد الثوره^{۳۷}، مناقشات بین ترکیه و سوریه بر سر سد کبان^{۳۸} و اعتراضات عراق و سوریه به پروژه‌های آبی ترکیه، ریشه در اختلاف‌های هویتی از جمله اختلاف در ایدئولوژی بین ذی‌مدخلان حوضه داشته‌اند (Kalpakian, 2000).

۶-۲- نقش هویت در مناقشات آبی حوضه آبریز ایندوس

حوضه ایندوس بین کشورهای هند، پاکستان، چین و افغانستان مشترک است. در این حوضه، پاکستان فعالیت‌های آبی هند را به‌عنوان کشور بالادست حوضه، تهدیدی برای امنیت خود تلقی می‌کند و بر این باور است که طراحی معیوب و ناقص پروژه‌های آبی هند منجر به نقض حقوق آبی پاکستان شده است. در حال حاضر، عمده اختلاف آبی بین این دو کشور نیز بر سر ساختن سد، ذخیره‌سازی و انحراف مسیر آب است (Hadian and Rigi, 2020). Kalpakian (2000) پژوهش خود علاوه بر حوضه دجله و فرات، به بررسی نقش هویت در شکل‌گیری مناقشات آبی ایندوس نیز پرداخت. نتایج پژوهش حاکی از آن است که در این حوضه، عوامل مؤثر بر «هویت»، اهمیتی به‌مراتب بیش از «کمیابی آب» در شکل‌گیری مناقشات آبی داشته‌اند. در واقع، ذی‌مدخلان حوضه ایندوس برای حفظ آب نمی‌جنگند؛ بلکه برای پایبندی به اسطوره‌ها و افسانه‌های خود در مقابل یکدیگر قرار گرفته‌اند و مناقشات آبی در حوضه مانند اعتراضات پاکستان به ساخت سد باگلیهار^{۳۹} در پی اختلاف‌های هویتی به‌ویژه اختلاف‌های دینی بین هندوها و مسلمانان پاکستانی ظاهر شده‌اند (Kalpakian, 2000).

۶-۳- نقش هویت در مناقشات آبخوان ادواردز

آبخوان ادواردز یکی از معروف‌ترین آبخوان‌های آرتزین در جهان است که در حاشیه شرقی فلات ادواردز در حوضه سن آنتونیو^{۴۰} در تگزاس آمریکا قرار گرفته است. به دلیل اهمیت بسزای این آبخوان در تأمین آب آشامیدنی، کشاورزی و صنعت برای ساکنان پنج منطقه از ایالات متحده از جمله شهر بزرگ سن آنتونی، مناقشات آبی متعددی در این حوضه رخ داده است (Grubb, 1997; Votteler, 2002). از جمله کلیدی‌ترین مسائلی که منجر به مناقشه در این آبخوان شده‌اند می‌توان به مدیریت یک منبع آبی محدود با مصرف‌کنندگان بسیار، نگرانی در مورد حقوق مالکیت، نحوه تخصیص آب، اثر برداشت بی‌رویه بر تراز آبخوان و در معرض خطر قرار گرفتن گونه‌های جانوری موجود در چشمه‌های نشأت گرفته از آبخوان اشاره نمود (Samuelson, 2003). Samuelson (2003) ریشه‌یابی مناقشات آبی در آبخوان ادواردز را مستلزم توجه به عوامل کلیدی مؤثر در ایجاد مناقشه دانست؛ از این‌رو،

به بررسی نقش هویت در مناقشات این منطقه پرداخت. نتایج تجزیه و تحلیل‌های انجام‌شده در پژوهش مذکور نشان می‌دهد که بحران هویتی موجود بین گروه‌های هویتی مختلف در حوضه اعم از بالادستی، پائین‌دستی، شهرنشینان، روستائیان، کشاورزان و صنعت‌گران تأثیر بسزایی در شکل‌گیری مناقشات آبی این آبخوان داشته است و ایجاد یک هویت جمعی مشترک، می‌تواند به‌طور چشمگیری باعث تسکین مناقشات در خصوص بهره‌برداری مشترک از منابع آبی این آبخوان شود (Samuelson, 2003).

۴-۴- نقش هویت در مناقشات حوضه آبریز نیل

نیل طولی‌ترین رود جهان است که از کشورهای مرکزی آفریقا و اتیوپی سرچشمه می‌گیرد و بعد از عبور از سودان به دریای مدیترانه در مصر می‌ریزد (Faraji and Ranjbar Heydari, 2017). این رود بین ۱۱ کشور شامل مصر، سودان، اتیوپی، تانزانیا، جمهوری آفریقای مرکزی، جمهوری دموکراتیک کنگو، اوگاندا، کنیا، رواندا، بروندي و اریتره مشترک است (Mokhtari Hashi and Ghaderi Hajat, 2008). یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که در حال حاضر منجر به اختلاف در حوضه شده است، اقدامات اتیوپی برای ساخت سد النهضه یا رنسانس است (Faraji and Ranjbar Heydari, 2017). اتیوپی بر آن است تا با ساخت این سد به بزرگ‌ترین تولیدکننده برق در قاره آفریقا تبدیل شود (Ferrari et al., 2013). از طرفی مصر به دلیل وابستگی بالا به رود نیل، به‌شدت نگران ساخت این سد و کاهش آورد رود به کشور خود است (Zeidan, 2013). مصر درصدد است تا اتیوپی را ملزم به آزادسازی مقدار مشخصی از جریان کند؛ اما اتیوپی این موضوع را به‌عنوان محدودیتی در بهره‌برداری از پتانسیل عظیم نیروگاه آبی خود تلقی می‌کند. از این رو در شرایط موجود، دستیابی به توافق بین مصر و اتیوپی دشوار شده است (Lossow et al., 2020).

Oestigaard (2009) تأثیر متقابل هویت و مسائل آبی را در این حوضه آبریز فرامرزی مورد مطالعه قرار داد. به این منظور، مطالعات متعددی در نقاط مختلف حوضه آبریز نیل انجام شد که عنصر مشترک تمامی آن‌ها، بررسی رابطه متقابل هویت و ایدئولوژی با مسائل آبی حوضه بود. نتایج پژوهش حاکی از آن است که منابع آب در این حوضه آبریز، نقش بسزایی بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جوامع و کشورهای ساحلی داشته است و اهمیت منابع مذکور منجر به اثرگذاری قابل توجهی بر هویت ذی‌مدخلان شده است. حیات و بقای کشورهای ساحلی حوضه آبریز نیل تا حد زیادی وابسته به این رودخانه است تا جایی که شکل‌گیری برخی از تمدن‌ها و وحدت ملت‌ها در این حوضه، مدیون رودخانه نیل بوده است. مصر، یکی از کشورهایی است که تمدن

و حیات خود را کاملاً وابسته به نیل است تا آن‌جا که مردم مصر، «مصر را برابر با نیل می‌دانند» و هرگونه تهدیدی که متوجه نیل باشد، تهدیدی برای استقلال کشور مصر به شمار می‌رود. آب، علاوه بر نقشی که بر شکل‌گیری هویت ذی‌مدخلان در این حوضه داشته است، گاه از هویت آن‌ها در قالب مناقشات آبی نیز تأثیر پذیرفته است. در برخی از موارد، وجود تضاد هویتی در حوضه، منجر به اختلاف بین قومیت‌ها و ملیت‌ها و بروز مناقشات آبی شده است. به عبارتی، در این حوضه آبریز، آداب‌ورسوم، ارزش‌ها، فرهنگ‌ها و هویت‌های متفاوتی در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند که هر یک از این هویت‌ها، در پی دستیابی به نیازها و منافع آبی متفاوتی بوده‌اند و به دنبال هویت‌خواهی و برآورده ساختن نیازهای خود باعث شکل‌گیری مناقشه در حوضه شده‌اند (Oestigaard, 2009).

۴-۵- نقش هویت در جنبش‌های اجتماعی ضد سدسازی در ترکیه

Ilhan (2009) در مطالعات خود نقش هویت در شکل‌گیری جنبش‌های اجتماعی ضد سدسازی را مورد تحقیق قرار داد. فرضیه پژوهش به این صورت بود که در تمامی مناقشات اجتماعی از جمله مناقشات آبی، لایه‌هایی از هویت مشهود است. به‌منظور ارزیابی فرضیه پژوهش، مناقشات آبی رخ داده بر سر سد ایلیسو^{۴۱} در ترکیه مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نتایج پژوهش، جنبش مذکور به دلیل احساس مورد اجحاف واقع شدن قوم کرد شکل گرفته بود. با ساخت این سد، منطقه کردنشین حَسن‌کیف در جنوب ترکیه به‌طور کامل زیر آب می‌رفت و نابود می‌شد^{۴۲}. کردهای ساکن در این منطقه، این حادثه را برابر با آخرین مرحله پاک‌سازی قوم کُرد توسط دولت ترکیه تلقی می‌کردند. از این رو، بقای حَسن‌کیف را برابر با بقای هویت کُرد می‌دانستند و برای حفظ هویت خود دست به اعتراض زدند (Ilhan, 2009).

۴-۶- نقش هویت در جنبش‌های اجتماعی ضد سدسازی در اسپانیا

مناقشات ضد سدسازی در اسپانیا نیز از تلاش دولت برای تحقق رؤیای ملی خود مبنی بر توسعه‌یافتگی نشأت می‌گرفت. دولت اسپانیا، تحقق رؤیای خود را در گروهی اجرای پروژه‌های عظیم هیدرولیکی و ساخت سد‌های بزرگ می‌دانست. در مسیر دستیابی به این هدف، عده‌ای از مردم به‌شدت مورد اجحاف قرار گرفتند. به‌عنوان مثال، در بدو کار قرار بر آن بود که آب ذخیره‌شده در پشت سد‌ها به تولیدکنندگان خرد اختصاص یابد؛ اما در عمل، عمده آب ذخیره‌شده پشت سد‌ها به شهرها و مالکان زمین‌های بزرگ تعلق گرفت. برق تولیدی از نیروگاه‌های

برقایی نیز به صنعت اختصاص داده شد؛ سدسازی به پیمانکاران و کارفرمایان نامی سپرده شد و زندانیان سیاسی، به اجبار در ساخت سدها شرکت داده شدند. قرارگیری عوامل مذکور در کنار یکدیگر منجر به افزایش نارضایتی مردم اسپانیا شد و به دنبال آن، جنبش‌های ضد سدسازی در این کشور شکل گرفتند (Shah et al., 2019).

در خصوص مناقشه رخ داده بر سر سد ایتویز^{۴۳} این طور تجسم می‌شود که حکمرانی بد منجر به هویت‌خواهی قومی شده بود. این جنبش به منظور پاسداری از دره ایرانی^{۴۴} واقع در اسپانیای شمالی و در پی هویت‌خواهی قوم باسک^{۴۵} شکل گرفت. احداث سد ایتویز با هدف تأمین آب برای آبیاری منطقه‌ای در مجاورت دره ایرانی بود. آب پشت سد به وسیله کانالی که از این دره عبور می‌نمود به منطقه موردنظر انتقال داده می‌شد. ساکنان دره ایرانی به دلیل آسیب‌های زیست‌محیطی که طرح انتقال به منطقه وارد می‌کرد، به مخالفت با احداث سد و کانال انتقال پرداختند و معتقد بودند که «برای بقای دره، راهی جز پیروز شدن بر سد ایتویز وجود ندارد» (İlhan, 2009).

۶-۷- نقش هویت در مناقشات حوضه آبریز اردن

حوضه اردن یکی از درهم‌تنیده‌ترین سیستم‌های هیدرولوژیکی و یکی از پرتنش‌ترین حوضه‌های آبریز جهان است (Yoffe and Wolf, 2007) که بین پنج کشور شامل اردن، لبنان، سوریه، فلسطین و رژیم صهیونیستی مشترک است (Reed, 2017). به دلیل اهمیت منابع آبی حوضه و اهمیت نظامی و استراتژیک آن، رژیم صهیونیستی همواره به دنبال سیطره بر رودخانه اردن بوده است و این امر منجر به پیدایش مناقشات بسیار شدید و متعددی در حوضه شده است (Zeitoun et al., 2012) که از آن جمله می‌توان به حملات نظامی بین سوریه و اسرائیل در پی اعتراض به طرح حاملان ملی آب^{۴۶} اسرائیل، تخریب و توقیف پمپ‌های آبیاری فلسطین توسط اسرائیل پس از جنگ شش‌روزه بین اعراب و اسرائیل، حمله اسرائیل به کانال شرقی غور^{۴۷} در اردن، حمله اسرائیل به لبنان و اخذ کنترل موقت رود وازانی، مناقشه وازانی بین اسرائیل و لبنان و ایجاد مناقشه بین ساکنان منطقه جنین در کرانه باختری و نیروهای اسرائیلی در پی تخریب لوله‌های آب منطقه اشاره کرد (FAO, 2009).

Wessels (2016) نقش اعتقادات، ارزش‌ها و هویت‌های ذی‌مدخلان حوضه آبریز اردن را در ایجاد مناقشات آبی موردتوجه قرار داد. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، با استفاده از نظریه شناخت اجتماعی^{۴۸} و روش بازی‌های جدی^{۴۹} به تحلیل نقش هویت در مدیریت مناقشات آبی در حوضه اردن پرداخت. نتایج پژوهش Wessels نشان داد که

هویت‌های ذی‌مدخلان شامل فلسطینی، لبنانی، سوریه، اردنی و اسرائیلی، نقش جدی در انتخاب‌های آن‌ها در بازی داشته است^{۵۰}. از این رو، با توجه به زمین بازی طراحی شده، استدلال شد که برای دستیابی به مدیریت پایدار اجتماعی- سیاسی به‌عنوان اصلی‌ترین هدف مدیریت یکپارچه منابع آب، نیاز است توجه بیشتری به هویت‌ها، اعتقادات^{۵۱} و ادراک از دیگری^{۵۲} شود (Wessels, 2016). خلاصه‌ای از مناقشات بررسی‌شده و هویت‌های غالب اثرگذار بر شکل‌گیری هر یک از مناقشات در جدول ۱ ارائه شده است.

۷- بحث و نتیجه‌گیری

سیستم‌های آبی به‌عنوان سیستم‌های جفت‌شده درهم‌تنیده انسانی- طبیعی^{۵۳} شامل ذی‌مدخلان متعدد با تعاملات غیرخطی، پویا و تطورگرا بین آن‌ها است (Islam and Susskind, 2018; Liu et al., 2007). این ذی‌مدخلان در سطوح مختلف محلی، استانی، ملی و بین‌المللی با ارزش‌ها، هنجارها و هویت‌های مختلف و متناقض در سطوح و مقیاس‌های مختلف با یکدیگر در ارتباط هستند (Mianabadi et al., 2015). بدیهی است که هر یک از ذی‌مدخلان در یک حوضه آبریز می‌توانند دارای هویت، احساسات، تجربیات و عقاید خاصی باشند (Wessels, 2016). وجود ارزش‌ها، هنجارها و هویت‌های مختلف در یک حوضه آبریز، می‌تواند منجر به تناقض و تضاد منافع ذی‌مدخلان شود و احتمال شکل‌گیری/تشدید مناقشات آبی را افزایش می‌دهد (Petersen-perlman et al., 2017). تنوع ذی‌مدخلان، تعدد ارزش‌ها و هویت‌های اجتماعی موجود در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی و تضاد طبیعی منافع، سبب می‌شود که مناقشه یک ویژگی ذاتی و طبیعی سیستم‌های آبی محسوب شود و همین ویژگی، سبب غیرقابل‌حذف شدن مناقشات آبی از سیستم‌های درهم‌تنیده آبی می‌شود. بر این اساس، نکته قابل‌توجه در نوع مواجهه با مناقشات آبی، لزوم تلاش برای مدیریت و تغییر ماهیت مناقشات آبی از مخرب به سازنده و نه حذف مناقشات از سیستم‌های آبی است.

در کنار ذاتی بودن مناقشه در سیستم‌های درهم‌تنیده آبی، بی‌اعتمادی یکی دیگر از عوامل اثرگذار در شکل‌گیری و تشدید مناقشات آبی محسوب می‌شود. بی‌اعتمادی پدیده‌ای روان‌شناختی است که طی آن فرد، اطمینان خود را نسبت به دیگری از دست می‌دهد (Heidarabadi, 2011). در این صورت، شرایطی ایجاد می‌شود که شخص از محیط اطراف خود بیزار می‌شود (Hajjani, 2000) و از آنجایی که اعتماد متقابل، اصلی‌ترین شرط برقراری ارتباط بین انسان‌هاست، تعاملات انسانی کاهش می‌یابد (Moradi Payam et al., 2015). در نتیجه، فردگرایی بر جمع‌گرایی ترجیح داده می‌شود

Table 1- A summary of reviewed conflict case studies, the involved identities and examples of water conflicts derived from these cases

جدول ۱- خلاصه‌ای از مناقشات بررسی شده، هویت‌های درگیر و نمود آبی مناقشات مذکور

Case study	The dominant identities involved in the conflict	Examples of occurred water conflicts
Water conflicts in the Euphrates-Tigris River basin	Iraqi, Syrian and Turkish national identities	<ul style="list-style-type: none"> Tensions between Iraq and Syria over the use of the Tabqa Dam Conflicts between Turkey and Syria over the Keban Dam Iraq and Syria protest against Turkish water projects like Southeastern Anatolia Project or Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP)
Water conflicts in the Indus River basin	Pakistani and Indian national identities	<ul style="list-style-type: none"> Pakistan's protests over India's water projects such as the Kishan Ganga Dam, Baglihar Dam, and Rattle and Tulbul projects
Water conflicts in Edwards aquifer	Different identity groups including upstream, downstream, urban dwellers, villagers, farmers, and craftsmen	<ul style="list-style-type: none"> Continuous water conflicts among different identity groups in the basin since 1950
Water conflicts in the Nile River basin	Sudanese, Utopian, Ugandan and Egyptian national identities	<ul style="list-style-type: none"> Ethiopian protests against the construction of the Aswan Dam in Egypt Egyptian protests against Ethiopian efforts to build Renaissance Dam
Anti-dam movements in Turkey	Kurdish identity	<ul style="list-style-type: none"> Conflicts over the construction of the Ilisu Dam
Anti-dam movements in Spain	The identity of the Basque people	<ul style="list-style-type: none"> Conflicts over the construction of the Itoiz Dam
Water conflict in Jordan river basin	Palestinian, Lebanese, Syrian, Jordanian and Israeli national identities	<ul style="list-style-type: none"> The formation of military attacks between Syria and Israel following the protest against the plan of Israel's national water carriers Destruction and confiscation of Palestinian irrigation pumps by Israel after the six-day war between the Arabs and Israel The Israel attacks on the eastern Ghor canal in Jordan The Israel attacks on Lebanon and temporary control of the Wazzani River The Wazzani conflict between Israel and Lebanon Destruction of water pipes in the Jenin area in the West Bank by Israel forces and forming conflict among the residents of the area and these forces

موردنظر است که منجر به تقسیم گروه یا هویت به مجموعه‌های کوچک‌تر می‌شود (Hajiani, 2008). در صورتی که گروه‌ها یا هویت‌های جدید در مقابل یکدیگر قرار گیرند، نوعی از مناقشه تحت عنوان «مناقشه هویتی»^{۵۸} شکل می‌گیرد (Rothman, 2012). این موضوع زمانی که منابع آبی بین دو منطقه (محلی، استانی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی) مشترک باشند می‌تواند سبب ایجاد مسأله و اثرگذاری جدی بر نحوه بهره‌برداری از منابع آب مشترک و ایجاد/تشدید مناقشات آبی شود. زمانی که هویت‌ها قطبی می‌شوند، منافع خاص بر منافع عام ارجحیت می‌یابند و بین افراد یا گروه‌ها، رقابت ایجاد می‌شود (Wessels, 2016). در پی رقابت پدید آمده، امکان پیدایش هر یک از سطوح مناقشه و خشونت - به‌عنوان حدنهایی نمود مناقشه - به طرز چشمگیری افزایش می‌یابد (Biswas and Tortajada, 2015).

خشونت، تهاجم قابل‌اجتناب به نیازها و زندگی بشر است (Galtung, 1990) و زمانی ظاهر می‌شود که انسان تا حدی تحت تأثیر قرار بگیرد که ذهن و جسم آن، تحت اراده پتانسیل بالقوه نفس قرار گیرد

(Hajiani, 2000) و پایداری و انسجام گروهی مورد تهدید قرار می‌گیرد (Anam, 2011). با کاهش تعاملات بین افراد یا گروه‌ها، ایجاد هنجارهای متناقض/متضاد و تضاد منافع بین گروه‌ها تشدید می‌شود^{۵۴} (Wessels, 2016). منظور از هنجارها، آن دسته از قواعد رسمی و غیررسمی است که بیانگر نوع رفتار و روابط فرد یا گروه در جامعه هستند (Salehi and Emamgholi, 2016).

هنجارهای اجتماعی معمولاً بر اساس ارزش‌های اجتماعی شکل می‌گیرند و افراد جامعه در برخوردها و رفتارهای خود از این هنجارها الگوبرداری می‌کنند (Guo et al., 2016). چنانچه فرد نسبت به گروه خاصی تعلق خاطر نداشته باشد، به رعایت هنجارها و پایبندی به ارزش‌ها نمی‌اندیشد (Bidel and Mahmoudzadeh, 2012). عدم رعایت هنجارهای اجتماعی، موجب ازهم‌گسیختگی «انسجام اجتماعی»^{۵۵} و سپس «نظم اجتماعی»^{۵۶} می‌شود (Jahanbin and Gorji, 2019) و قطبی شدن هویت‌های اجتماعی را به دنبال خواهد داشت. قطبی شدن هویت، به معنای دور شدن منابع هویت‌ساز^{۵۷} از یکدیگر و برتری یک یا چند نوع از منابع مذکور در بستر و شرایط

مدنظر به دغدغه‌ای مشترک برای تمامی آن‌ها تبدیل می‌شود. در این صورت، تعلق خاطر ذی‌مدخلان به این موضوع مشترک، موجب ایجاد حس همبستگی و شکل‌گیری یک واحد جمعی در مدیریت مناقشات (Hajiani, 2013) و سبب تقویت احتمال تغییر ماهیت مناقشه مخرب به مناقشه سازنده می‌شود.

علیرغم ارتباط و اثرگذاری متقابل هویت اجتماعی و مناقشات، این موضوع در روش‌های مرسوم مواجهه با مناقشات آبی موردتوجه قرار نگرفته است. یکی از ضعف‌های مطرح در روش‌های مرسوم به‌منظور مواجهه با مناقشات آبی، در نظر گرفتن ذی‌مدخلان به‌عنوان بازیگران با رفتار و رویکرد عقلانی است. بر این اساس، گزینه‌های جایگزین بر مبنای مفهوم عقلانی انتخاب می‌شوند و ضمن مدنظر قرار دادن پیش‌فرض عقلانیت و در نظر گرفتن یک سری اهداف و علائق بیرونی، نتایجی اتخاذ می‌شود که به نظر می‌رسد بهینه‌ترین حالت را برای طرف‌های درگیر در مناقشه به همراه دارند. در این رویکردها و روش‌های مواجهه با مناقشات آبی، هویت افراد، منافع، اولویت‌ها و علائق و ارزش‌های آن‌ها در نظر گرفته نمی‌شود. این در حالی است که انتخاب‌های افراد تا حد زیادی از عوامل کلیدی مانند هویت، موقعیت اجتماعی و ارزش‌ها و هنجارهای پذیرفته‌شده توسط آن‌ها تأثیر می‌پذیرند و در نظر نگرفتن تأثیر چنین عواملی، که در قالب هویت افراد یا گروه‌ها تجلی می‌یابند، خطای فاحشی در ریشه‌یابی عوامل ایجاد مناقشه و مواجهه با آن به شمار می‌رود. این موضوع منجر به ناکارآمدی روش‌ها و مدل‌های مذکور در مواجهه با مناقشات در سیستم‌های درهم‌تنیده آبی شده است. به‌طور کلی، نکات کلیدی حاصل از پژوهش حاضر را می‌توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱- مناقشه، یک ویژگی ذاتی، طبیعی و غیرقابل حذف در سیستم‌های درهم‌تنیده آبی است؛

۲- مناقشه به ذات پدیده مخربی نیست و می‌تواند ماهیت سازنده نیز داشته باشد. مخرب/سازنده بودن مناقشه وابسته به نوع مواجهه با این پدیده است؛

۳- مواجهه کارآمد با مناقشات آبی مستلزم توجه به مؤلفه‌های اجتماعی اثرگذار بر تعاملات آبی از جمله هویت اجتماعی و ارزش‌ها و هنجارهای غالب در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی است؛

۴- علیرغم اثرگذاری قابل‌توجه هویت‌های قطبی‌شده بر شکل‌گیری/تشدید مناقشات مخرب آبی، ایجاد هویت جمعی در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری همکاری و مشارکت در تعاملات آبی باشد.

(Galtung, 1996). به‌صورت کلی، سه نوع خشونت شامل خشونت مستقیم^{۵۹}، خشونت ساختاری^{۶۰} و خشونت فرهنگی^{۶۱} در شکل‌گیری مناقشات اثرگذار هستند. (Galtung, 1990) خشونت مستقیم به‌نوعی از خشونت اطلاق می‌شود که فرد با توسل به اعمال زور، موجب تحمیل محدودیت، محروم کردن یا اعمال صدمه جسمی و روحی به‌طرف مقابل شود (Galtung, 1990). خشونت ساختاری را به معنای وجود بی‌عدالتی^{۶۲} غیرقابل‌انکار در توزیع منابع، ثروت‌ها و مسئولیت‌ها در جامعه دانسته است و خشونت فرهنگی را به‌عنوان جنبه‌هایی از فرهنگ معرفی کرده است که برای مشروعیت بخشیدن به خشونت مستقیم یا خشونت ساختاری به کار گرفته شوند. از نظر گالتونگ، خشونت مستقیم در اکثر مطالعات موردتوجه قرار می‌گیرد و به‌عنوان یک رویداد در بانک‌های اطلاعاتی ثبت می‌شود اما خشونت ساختاری و خشونت فرهنگی، با وجود اهمیت بسزایی که در ایجاد مناقشه دارند، جایگاه قابل‌توجهی در مطالعات ندارند.

هرچه مناقشات طولانی‌تر و خشونت‌آمیزتر شوند، حجم بالاتری از پیش‌داوری‌ها، سوءظن‌ها، بی‌اعتمادی‌ها، نفرت و خشونت در ذهن طرفین انباشته می‌شود، بیشتر در باورها و اعتقادات مردم رخنه می‌کنند و جایگاه مستحکم‌تری در حافظه جمعی پیدا می‌کنند. باورهای اجتماعی نیز از طریق نهادهای اجتماعی، آموزشی و فرهنگی گسترش می‌یابند و به‌صورت مضامین رایج در ادبیات، متون درسی، فیلم‌ها، نمایش‌ها، نقاشی‌ها و دیگر محصولات فرهنگی ورود پیدا می‌کنند و به محصولات پایداری تبدیل می‌شوند که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شوند، با اخلاق و منش اجتماعی افراد ادغام می‌گردند و بدین ترتیب، در هویت اجتماعی ماندگار می‌شوند و بر فرایند ایجاد/تشدید مناقشه دامن می‌زنند (Davoudi, 2012). مدل مفهومی ارائه‌شده شکل ۲، فرایند اثرگذاری متقابل هویت اجتماعی بر شکل‌گیری/تشدید مناقشات آبی را نشان می‌دهد.

بر این اساس، یکی از راه‌های مواجهه با مناقشات آبی، تلاش برای ایجاد «هویت جمعی»^{۶۳} بر سر مسأله مورد مناقشه است. شکل‌گیری هویت جمعی این قابلیت را دارد که منجر به تغییر ماهیت مناقشه شود و زمینه‌های همکاری را بین ذی‌مدخلان در حوضه آبریز فراهم کند (Samuelson, 2003). به‌منظور ایجاد یک هویت جمعی مشترک، باید هویتی که دربرگیرنده منافع کلیه ذی‌مدخلان است، جایگزین هویت‌هایی شود که با هدف دستیابی عده‌ای معدود به منافع خاص شکل گرفته‌اند (Rafie Jirdehi and Habibzadeh Khotbehsara, 2012). چنانچه هویت جمعی بین ذی‌مدخلان ایجاد شود، مسأله

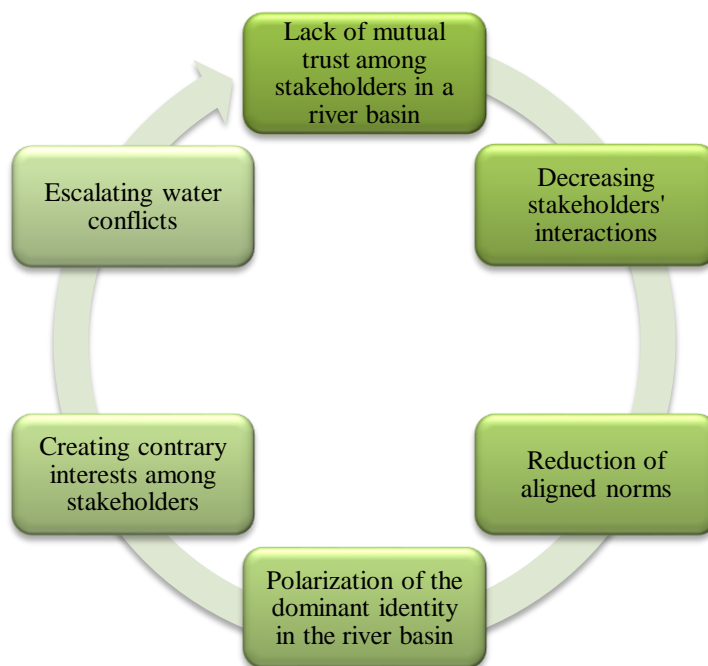

Fig. 2- The process showing how social identity interacts with the formation of water conflicts (Source: present research)

شکل ۲- فرآیند اثرگذاری متقابل هویت اجتماعی بر شکل‌گیری مناقشات آبی (منبع: پژوهش حاضر)

۸- جمع‌بندی

تمرکز پژوهش حاضر بر تحلیل ارتباط متقابل و پویای هویت اجتماعی و مناقشات آبی بوده است. در راستای دستیابی به هدف مذکور، مروری نظام‌مند بر پژوهش‌های موجود در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف در زمینه ارتباط هویت اجتماعی و مناقشات آبی انجام شد. در نهایت نیز تحلیل مطالعات بررسی شده در قالب مدلی مفهومی (شکل ۲) ارائه شد. در این مدل، مناقشه یک ویژگی طبیعی و ذاتی در سیستم‌های آبی تعریف و در نظر گرفته می‌شود. عدم وجود اعتماد بین ذی‌مدخلان به‌عنوان یکی از کلیدی‌ترین عوامل زمینه‌ساز اختلاف و شکل‌گیری مناقشه مورد توجه قرار گرفته است. بی‌اعتمادی می‌تواند سبب کاهش تعاملات و هنجارهای هم‌سو در بین ذی‌مدخلان شود. در صورتی که هنجارهای متناقضی بر گروه حاکم شود، هویت‌ها قطبی می‌شوند و هر هویتی به دنبال نیل به اهداف خود خواهد بود. در پی رقابت ایجادشده، امکان پیدایش سطوح مختلف مناقشه و شکل‌گیری انواع خشونت در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی افزایش می‌یابد. در صورت تشدید و تداوم مناقشه‌های آبی نیز امکان نهادینه شدن بی‌اعتمادی‌ها، سوءظن‌ها و اختلاف‌ها در هویت اجتماعی ذی‌مدخلان حوضه افزایش پیدا می‌کند. تعدد ذی‌مدخلان در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی منجر به وجود هویت‌های اجتماعی مختلف، تناقض و تضاد منافع و وجود مناقشه در ذات سیستم‌های آبی شده است. مناقشه همیشه پدیده مخربی نیست و می‌تواند ماهیت سازنده

هویت، مفهومی انتزاعی است که توسط اندیشمندان و نظریه‌پردازان متعددی مورد بررسی قرار گرفته است. وجه اشتراک اکثر نظریه‌های هویتی به این موضوع اشاره دارد که هویت، مقوله‌ای پویا، متغیر و لایه‌ای است. به این معنا که هویت‌ها قابلیت شکل گرفتن، تغییر کردن، تکامل یافتن، از بین رفتن و جایگزین شدن را دارند. علاوه بر این، هر فرد می‌تواند در جایگاه‌های مختلف، دارای هویت‌های متفاوت باشد و این هویت‌ها هیچ‌گونه تداخلی با یکدیگر نداشته باشند.

برخی از جوامع، منابع آب و رودخانه‌ها را بخشی از هویت خود تلقی می‌کنند و هرگونه تهدیدی برای رودخانه به‌مثابه تهدید هویت جمعی آن‌ها به شمار می‌رود. وابستگی بسیار زیاد مصر به رود نیل، تلاش دولت و مردم افغانستان برای حفظ منابع آب فرامرزی و عجین شدن زاینده‌رود با هویت مردم اصفهان تا آنجا که گاه حقابه کشاورزان از زاینده‌رود، مهریه زنان بوده است، گویای تأثیر متقابل آب بر هویت ذی‌مدخلان و هویت ذی‌مدخلان بر نحوه بهره‌برداری از منابع آب است. در مواردی از این قبیل، در معرض خطر قرار گرفتن منافع حاصل از رودخانه برای ذی‌مدخلان، احتمال ایجاد مناقشات آبی را افزایش می‌دهد.

30- Symbolic Interactionist Theory

۳۱- مدل‌های مذکور، تحت عنوان «مدل‌های نسل اول مناقشه» نام گرفته‌اند (Rothman and Alberstein, 2013).

32- Interest Based Conflict Resolution

33- Compromise

۳۴- از این مدل‌ها با عنوان «نسل دوم مدل‌های مرتبط با مناقشه» یاد می‌شود. مدل‌های مذکور، هویت جمعی را مبنا قرار داده‌اند. از جمله آن‌ها می‌توان به مدل ARIA، میانجی‌گری تحول‌گرا، روایات و راهکار کیومی اشاره کرد (Rothman and Alberstein, 2013).

35- Indus

36- Edwards

37- Tabqa Dam

38- Keban Dam

39- Baglihar Dam

40- San Antonio

41- Ilisu

۴۲- لازم به ذکر است که این اتفاق در ۱۳ فروردین سال ۱۳۹۹ به وقوع پیوست و شهر تاریخی حصن کیف به صورت کامل زیر آب مخزن سد ایلیسو قرار گرفت.

43- Itoiz

44- Irati

45- Basque

46- National Water Carrier

47- Jordan's East Ghor Canal

48- Social Cognitive Theory

۴۹- Serious gaming، روش بازی‌های جدی روشی مشارکتی است که با مشارکت ذی‌مدخلان، سعی بر به تصویر کشیدن درهم‌تنیدگی‌های حاکم بر مناقشه دارد (Marini et al., 2018).

۵۰- برای مثال، بازیکن لبنانی به دلیل پیش‌زمینه ذهنی خود، حاضر به صحبت با اسرائیلی‌ها نشد.

51- Beliefs

52- Perception of Other

53- Complex Coupled Human-Natural System

۵۴- این نکته شایان ذکر است که وجود هنجارهای متناقض/ متضاد در گروه‌های مختلف، امری بدیهی است و لزوماً منجر به پیامدهای منفی نمی‌شود.

55- Social Solidarity

56- Social Order

۵۷- از جمله منابع هویت‌ساز می‌توان به محیط اجتماعی، نظام اجتماعی (نظام آموزشی، نظام خانواده، نظام اقتصادی، نظام فرهنگی، نظام سیاسی و حقوقی)، فرآیند اجتماعی شدن، فرآیندهای جاری تعامل، زبان، جغرافیا و مکان، تاریخ، دیانت (دین و مذهب)، ملیت، قومیت، فرهنگ، منافع مشترک، ارزش‌های مشترک، هنجارهای مشترک، خاطره جمعی، رؤیاهای شخصی، ساختار سیاسی، سبک زندگی، رسانه‌ها، نهادها، دستگاه قدرت و موقعیت‌های نهادی اشاره کرد.

58- Identity Conflict

59- Direct Violence

60- Structural Violence

61- Cultural Violence

62- Injustice

63- Collective Identity

داشته باشد. مخرب/ سازنده بودن مناقشه‌های آبی وابسته به نوع مواجهه با مناقشات مذکور است. در صورت تلاش برای تغییر ماهیت مناقشه و نه صرفاً حذف این پدیده طبیعی، پتانسیل مخرب مناقشه به حالتی سازنده تبدیل خواهد شد و نتیجه‌ای مطلوب را برای طرف‌های درگیر در مناقشه به همراه خواهد داشت. ایجاد هویت جمعی در حوضه‌های آبریز مشترک و فرامرزی یکی از راهکارهای کارآمد به منظور تغییر ماهیت مخرب مناقشات آبی است. در صورت شکل‌گیری هویت جمعی، ذی‌مدخلان می‌توانند نیازهای هویتی و موقعیتی خود را با یکدیگر در میان گذارند؛ درک بهتری نسبت به ارزش‌ها و نیازهای طرف متقابل به دست آورند؛ هدف مشترکی را دنبال کنند و بهره‌مندی پایدار از منابع آبی به دغدغه‌ای برای عموم آن‌ها در حوضه‌های مشترک و فرامرزی تبدیل شود.

پی‌نوشت‌ها

1- Stability

2- Constructive Conflicts

3- Interest

4- Attitude

5- Meaning

6- Context

7- Local

8- National

9- International

10- Conflict Resolution

11- Conflict Management

12- Conflict Transformation

13- Problem

14- Water Scarcity

15- Tension

16- Disputes

17- Social Alienation

18- Quest for Identity

19- Social Identity

20- Construction

۲۱- Other، در مفهوم هویت، بحث «دیگر» بسیار اهمیت دارد. «هویت، هیچ‌گاه فی‌نفسه با کاوش درونی فرد شکل نمی‌گیرد» و مواجهه با «دیگر» است که شخص را به تعریفی از هویت خود می‌رساند (Yahyaei and Kia, 2009). به عبارت دیگر، هویت زمانی ظهور می‌یابد که انسان با «دیگر» مواجه شود. این «دیگر» عبارت است از جامعه‌ای دیگر، طرز تفکرهای مختلف و نقش‌های جدیدی که سازنده هویت او هستند (Ghorbani, 2004).

22- Conflict Groups

23- Identity: Contemporary Identity Politics and the Struggle for Recognition

24- Constructivism

25- Relation Person

26- Systematic Review

27- Self

28- I

29- Me

۹- مراجع

- Abukhater A (2013) Water as a catalyst for peace, transboundary water management and conflict resolution. Routledge
- Anam R (2011) A survey of interpersonal trust among Shahrriar villagers. M.Sc. Thesis. Al-Zahra University. Al-Zahra University (In Persian)
- Ashna H and Rohani M (2011) Iranians cultural identity: From theoretical perspective to principles. Iranian Journal of Cultural Reseach 3(4(12)):157-184 (In Persian)
- Azadarmaki T and Vakili A (2013) Sociological study around the conceptualization of national identity among Iranian intellectuals. Journal of Socio-Cultural Development Studies 2(1):9-35 (In Persian)
- Azarakhsh A, Gholamikia M, Beigi A, and Azarakhsh M (2014) A study of the cognitive concept of identity in the Field of psychology and social psychology (with emphasis on the theories of Erickson, Marcia, Mead and Gypsy). The First Scientific Conference on Educational Sciences and Psychology of Social and Cultural Injuries in Iran (In Persian)
- Bidel P and Mahmoudzadeh A (2012) Investigation of the social attitude of Iranian people to Iranian society and its relation to social confidence and individualism- A case study of Mashhad. Journal of Cultural Research 5:31-63 (In Persian)
- Biswas AK and Tortajada C (2015) Water security, climate change, and management. Springer
- Bond CJ (2014) Positive peace and sustainability in the mining cintext: Beyond the triole bottom line. Journal of Cleaner Production 84:164-173
- Carius A, Dabelko GD, and Wolf AT (2004) Water, conflict, and cooperation. The United Nations and Environmental Security ECSP Repor (10)
- Cooper T (2003) What is conflict?. Journal of Police Crisis Negotiations, Taylor & Francis Group 3(1):85-100
- Darabi A (2015) Constructivism, a theoretical framework for explaining the Iran-US conflict. Foreign Policy 29(2):33-52 (In Persian)
- Davoudi AA (2012) The role of collective memory in ethnical conflicts. The Sociology of Iran 13(1):130-152 (In Persian)
- FAO (2009) Jordan river basin. Available at: <http://www.fao.org/aquastat/en/countries-and-basins/transboundary-river-basins/jordan>
- Faraji M and Ranjbar Heydari V (2017) Hydropolitics of the Middle East: a Case study of Tigris and Euphrates, Nile and Jordan rivers basins. The Socio-Cultural Research Journal of Rahbord 6(25):311-331 (In Persian)
- Farajzade Arnesa M (2019) Analytical conflict mapping in the complex water system of Urmia lake basin. Tarbiat Modares University
- Ferrari E, McDonald S, and Osman R (2013) Grand ethiopian Renaissance dam: Implications for Ethiopia and the Nile basin. 16th Annual Conference on Global Economic Analysis, "New Challenges for Global Trade in a Rapidly Changing Word." Available at: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/res_display.asp?RecordID=4189
- Fukuyama F (2018) Identity: Contemporary identity politics and the struggle for recognition. Profile
- Galtung J (1969) Peace by peaceful means: peace and conflict, development and civilization. SAGE Publications
- Galtung J (1990) Cultural violence. Journal of Peace Research 27(3):291-305
- Galtung J (1996) Peace and conflict, development, and civilization. London: SAGE Publications
- Ghezelsofli M and Maashashani S (2010) Cultural Iran in the thoughts of Dariush Shaygan. Journal of Political Science 5(4):137-171 (In Persian)
- Ghorbani G (2004) National identity based on Master Motahhari's Opinions. National Studies 18(5(2)) (In Persian), Available at: <https://www.sid.ir/fa/journal/JournalListPaper.aspx?ID=10008>
- Gleick P and Iceland C (2018) Water, security, and Conflict. Pacific Institute. Available at: <https://pacinst.org/publication/water-security-and-conflict/>
- Grubb HW (1997) The Edwards aquifer: Conflicts surrounding use of a regional water resource. Journal of Contemporary Water Research and Education 106(1)
- Guo H, Hobbs BF, Lasater ME, Parker CL, and Winch PJ (2016) System dynamics-based evaluation of interventions to promote appropriate waste disposal behaviors in low-income urban areas: A Baltimore case study. Waste Management, Elsevier Ltd 56(May):547-560
- Hadian N and Rigi H (2020) Securitization and international challenges on water in south Asia: A

- case study of Pakistan. *Strategic Studies Quarterly* 22(3):131-158 (In Persian)
- Hajiani E (2000) Sociological analysis of national identity in Iran and the design of several hypotheses. *Quarterly Journal of National Studies* 5:193-228 (In Persian)
- Hajiani E (2008) Investigating the sources of Iranian identity. University of Tehran (In Persian)
- Hajiani E (2013) Sociology of Iranian identity. Strategic Research Institute, Department of Cultural and Social Research (In Persian)
- Heidarabadi A (2011) Social trust and socio-cultural factors affecting it. *Sociology Studies of Youth* 1(91):39-66 (In Persian)
- İlhan A (2009) Social movements in sustainability transitions (identity, social learning & power in the Spanish and Turkish water domains). *Universitat Autònoma de Barcelona*
- Islam S and Susskind L (2018) Using complexity science and negotiation theory to resolve boundary-crossing water issues. *Journal of Hydrology, Elsevier B.V.* 562:589-598
- Jägerskog A (2013) Transboundary water management- why it is important and why it needs to be developed. Stockholm International Water Institute and United Nations Development Programme Shared Waters Partnership
- Jahanbin A and Gorji AA (2019) Norm in the context of legal and social order. *Public Law Studies* 49(3):777-800 (In Persian)
- Jenkins R (1996) *Social identity*. ROUTLEDGE
- Kalpakistan J V (2000) Identity, conflict and cooperation in international river basins. Doctor of Philosophy (Ph.D.), Dissertation, International Studies, Old Dominion University, DOI: 10.25777/c5xs-1022
- Karami A, Hassanzadeh J, and Pishgahifard Z (2016) The hydropolitic impact on relations between Iraq and Turkey, with emphasis on the Tigris and Euphrates. *Political Studies of Islamic World* 5(17):29-51 (In Persian)
- Kelly C (1993) Group identification, intergroup perceptions and collective action. *European Review of Social Psychology* 4(1):59-83
- Khoshkjan Z and Dabaghi H (2017) Meaning, language and identity in social constructivism as a methodology. Third International Conference on Psychology, Sociology, Educational Sciences and Social Studies (In Persian)
- Kramer A (2004) Water and conflict (Policy briefing for USAID). Woodrow Wilson International Center for Scholars
- Kreamer DK (2012) The past, present, and future of water conflict and international security. *Journal of Contemporary Water Research & Education* 149:88-96
- Legro JW and Moravcsik A (1999) Is anybody still a realist? *International Security* 24(2):5-55
- Liu J, Dietz T, Carpenter SR, Alberti M, Folke C, Moran E, Pell AN, Deadman P, Kratz T, Lubchenco J, ... Taylor WW (2007) Complexity of coupled human and natural systems. *Science* 317(5844):1513-1516
- Lossow T von, Mieke L, and Roll S (2020) Nile conflict: Compensation rather than mediation. *German Institute for International and Security Affairs* (11)
- McCracken M and Wolf AT (2019) Updating the register of international river basins of the world. *International Journal of Water Resources Development* 35(5):732-782
- Mianabadi H and Amini A (2019) Complexity of water, politics, and environment in the Euphrates and Tigris river basins. *International Quarterly of Geopolitical* 15(2):54-68 (In Persian)
- Mianabadi H, Mostert E, Pande S, and van de Giesen N (2015) Weighted bankruptcy rules and transboundary water resources allocation. *Water Resources Management* 29(7):2303-2321
- Mokhtari Hashi H and Ghaderi Hajat M (2008) Hydropolitic in the middle east in 2025 case study: The basins of Tigris, Euphrates, Jordan & Nile Rivers. *Geopolitics Quarterly* 4(1 (11)):36-74 (In Persian)
- Moradi Payam F, Hadizade N, and Younesi F (2015) Pathology of social distrust in society and presenting solutions to deal with it. The First National Scientific Research Congress on the Development and Promotion of Educational Sciences and Psychology (In Persian)
- Oestigaard T (2009) Water, culture and identity: Comparing past and present traditions in the Nile bBasin region. BRIC Press, Bergen
- Oxfam Novib (2012) Policy paper achieving conflict transformation. Available at: https://www.oxfamnovib.nl/Redactie/Downloads/English/network/2013/ntwrk2_2013_8-conflict-transformation_ENG.pdf
- Petersen-perlman JD, Veilleux JC, and Wolf AT (2017) International water conflict and cooperation: Challenges and opportunities. *Water International* 42(2). Available at: <https://www.researchgate.net/>

- publication/312574274_International_water_conflict_and_cooperation_challenges_and_opportunities
- Pierre-Louis N (2016) Theory of conflict resolution behavior: Dimensions of individualism and collectivism and perception of legitimacy of power and ideology; a hermeneutic comparative analysis. Nova Southeastern University
- Pourahmadi H and Mosavinia M (2006) US foreign policy in the Middle East after sep.11 from point of View realism, liberalism and constructivism. *Law & Politics Research Journal* 8(20):23-52 (In Persian)
- Rafie Jirdehi A and Habibzadeh Khotbehsara R (2012) A study on influential factors on collective identity of Guilaki citizens. *Journal of Studies of Socio-Cultural Development* 1(2):100-129 (In Persian)
- Raufi M (2010) Components of religious identity. *Journal of Communication and Religion* 17(1-2):91-112 (In Persian)
- Reed D (2017) *Water, security and U.S. foreign policy.* Routledge
- Reimer L E, Schmitz C L, Janke E M, and et al. (2015) *Transformative Change: An Introduction to Peace and Conflict Studies Transformative Change.* Lexington Books
- Rothman J (2012) From identity- based conflict to identity- based Cooperation, the ARIA approach in theory and practice. Springer
- Rothman J and Alberstein M (2013) Individuals, groups and intergroups: Theorizing about the role of identity in conflict and its creative engagement. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*, Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2273330#
- Salehi S and Emamgholi L (2016) A study of influencing individual and social norms on environmentally friendly behavior. *Journal of Environmental Education & Sustainable Development* 4(31):11-20 (In Persian)
- Samuelson CD (2003) *Identity and the natural environment, the psychological of nature.* MIT Press
- Shah E, Vos J, Veldwisch GJ, Boelens R, and Duarte-Abadía B (2019) Environmental justice movements in globalising networks: A critical discussion on social resistance against large dams. *Journal of Peasant Studies* DOI: 10.1080/03066150.2019.1669566
- Shayegan D and Valiani F (2007) *New enchantment: Patchworked identity and mobile thinking.* Forouzanfar (In Persian)
- Shiani M and Ahmadpour K (2017) The relationship between social capital and spacial identity among citizens of Rasht. *Social Welfare Quarterly* 17(66):255-290 (In Persian)
- Shroder H and Ahmadzai SJ (2016) *Transboundary water resources in Afghanistan.* Elsevier
- Sohrabi M (2013) Principles of writing a review article. *Pejouhandeh* 18(2):52-56
- Soleimanzadeh S, Omidi A, and Yazdani A (2018) Constructivism analysis of Iran-fear in american foreign policy after joint comprehensive plan of action. *Quarterly Journal of Strategic Policy Research* 6(24):95-126 (In Persian)
- Solgi M, Saleh Sedghpour B, Heidari H, and Asgharpour A (2018) Analysis of elements and components of individual identity in Iran. *Journal of Socio-Cultural Strategy* 7(23):299-335 (In Persian)
- Talebi A and Karimzadeh A (2018) Identity-questing and ethnic conflict (presenting an analytical framework). *Afagh-e-Amniat* 11(39):67-102 (In Persian)
- The law Reform Commission (2008) *Alternative dispute resolution.* Available at: <https://www.lawreform.ie/2008/consultation-paper-on-alternative-dispute-resolution.186.html>
- Thompson-Abell H (2017) *Constructive conflict as a mean to promote individual growth and organizational learning.* University of Kentucky, Available at: https://uknowledge.uky.edu/edl_etds/21
- Veisi K, Bijani M, and Abbasi E (2020) A human ecological analysis of water conflict in rural areas: Evidence from Iran. *Global Ecology and Conservation* 23: e01050
- Votteler TH (2002) *Raiders of the lost aquifer? Or the beginning of the end to fifty years of conflict over the Texas Edwards Aquifer.* *Tulane Environmental Law Journal* 789(1997)
- Wessels JI (2016) “Playing the game”, identity and perception-of-the-other in water cooperation in the Jordan river Basin. *Hydrological Sciences Journal* 61(7):1323-1337
- Wolf A, Kramer A, Carius A, and Dabelko GD (2005) *Managing water conflict and cooperation, in: state of the world redefining global security.* The World Watch Institute
- Yahyaie S and Kia SM (2009) Study of cultural identity and national identity of the nations of Iran and Afghanistan emphasizing the attitudes of Afghan immigrants towards Iranians. *National Studies* 10(1):135-156

- Yoffe S and Wolf AT (2007) Conflict and cooperation: Geographical perspective. *Cambridge Review of International Affairs* 12(2):197–213
- Yoffe S, Wolf AT, and Giordano M (2003) Conflict and cooperation over international freshwater resources: indicators of basins at risk. *Journal of the American Water Resources Association* 39(5):1109–1126
- Zaki MA (2009) Social alienation of the youth (Case study: Male and female students of Isfahan university). *Youth, Culture and Society Research* 3:25-51 (In Persian)
- Zeidan BA (2013) Water conflicts in the Nile river basin: Impacts on Egypt water resources management and road map. Available at: https://www.researchgate.net/publication/281320402_Water_Conflicts_in_the_Nile_River_Basin_Impacts_on_Egypt_Water_Resources_Management_and_Road_Map
- Zeitoun M, Eid-Sabbagh K, Dajani M, and Talhami M (2012) Hydro-political baseline of the upper Jordan river. *Association of the Friends of Ibrahim Abd et Al*